

KRONIKA RUSKÉ EMIGRACE

Kronika kulturního, vědeckého a společenského života ruské emigrace v Československé republice. Хроника культурной, научной и общественной жизни русской эмиграции в Чехословацкой республике. Redakce L. Běloševská. I. 1919–1929, Práce Slovanského ústavu AV ČR, Nová řada, sv. 8, Praha, Slovanský ústav, 2000. II. 1930–1939, sv. 10, Praha, SÚ 2001.

V polovině roku 2002, kdy se objevil druhý díl *Kroniky ruské emigrace*, byla završena první etapa mapování aktivit ruské emigrace meziválečného období v bývalém Československu. Za jakýsi vstup do této problematiky lze považovat šestý svazek Nové řady Prací Slovanského ústavu, do něhož byl zařazen sborník pod názvem *Duchovní proudy ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice 1919–1939* (Praha, SÚ 1999, red. L. Běloševská). Devět autorů se v něm zabývalo historickými, filozofickými, literárněvědnými, kulturologickými i sociologickými problémy ruské a ukrajinské emigrace v ČR.

První tři studie mapují historické okolnosti, za nichž došlo k přísunu tak velké porevoluční emigrační vlny do Československa. Zdeněk Sládek se zabývá vztahem českého prostředí a ruské emigrace, Ivan Savickij se zamýšlí nad specifikou Prahy jako duchovního centra emigrace a Margarita Vandalkovská analyzuje ruskou emigrantskou historiografii. Také Bohdan Zilinskyj posuzuje podle vlastních slov ukrajinskou emigrační literaturu spíše z historického než literárně-historického hlediska. Je přirozené, že politická problematika, jíž si všímají všichni uvedení autoři, vyvážela do značné míry podhoubí i kritické rubriky známého pražského emigrantského časopisu *Volja Rossii*, jejíž analýzy se zabývá Miluše Zadražilová. O kritickém přijímání mladé literární generace, soustředující se v pražské organizaci *Skit*, píše v úvodu své přehledné stati Ljubov Běloševská. Na rozdíl od těchto studií, mapujících poměrně široký materiál, soustřeďuje se Marie Magidová na postavu ruského neuropatologa N. Je. Osipova, jenž věnoval pozornost psychologii literární tvorby, jeho vztahu k významnému filozofovi N. O. Losskému – jednomu z autorů sborníku, věnovanému Osipovovi – a celému trsu problémů, jímž se zabývala ruská duchovní elita v Praze, jíž autorka označuje termínem „emigrantské Athény“. Monografický charakter má rovněž studie Sergeje Magiče o filozofovi B. V. Jakovenkovi. Na základě archivních materiálů vznikla studie Mariny Luptákové o náboženském sdružení *Bratrství Svaté Sofie* a o náboženských a filozofických polemikách a diskusích, jež byly charakteristické pro duchovní hledání takových osobností, jako byl S. L. Frank, N. A. Berďajev, G. V. Florovskij aj. Pro všechny studie je charakteristická dobrá znalost materiálu a hluboká fundovanost.

Na rozdíl od tohoto entree přináší dvoudílná *Kronika ruské emigrace* základní bibliografický materiál, jenž umožní dalším generacím badatelů důkladné mapování celého terénu meziválečného Československa. V úvodu, zařazeném do druhého dílu *Kroniky*, se vydavatel hlásí k analogickým pracím, věnovaným aktivitám ruské emigrace v Berlíně a Paříži, přičemž upozorňují na základní rozdíl, jenž určil jiný způsob práce pražského týmu, který se nemohl opírat o pravidelně vycházející periodikum, jak tomu bylo ve dvou uvedených centrech. Heuristická práce tvůrců československé *Kroniky* je o to záslužnější. Rozdělení do dvou nestejně objemných dílů (první má 368 stran, druhý je téměř dvojnásobně objemný – 639 s.; obsahuje jmenný rejstřík, rejstřík organizací, geografických údajů, adresář s historickými proměnami, soupis použitých pramenů a odborné literatury). Diference mezi oběma díly jsou však i sémantické, vyplývající z rozdílné politické a společenské situace, jaká byla v ČR před vypuknutím krize v roce 1929 a v letech třicátých, kdy se již proměňovala i československá zahraniční politika, až po oficiální uznání Sovětského svazu v roce 1936.

Na první pohled je tak patrná základní strukturální proměna aktivit ruské emigrace ve dvacátých a třicátých letech. V prvních letech to byla především snaha o zakotvení v českém prostředí, jež se projevila zakládáním nerůznějších spolků a občanských sdružení. Nejvýznamnější bylo bezesporu zřízení Česko-ruské jednoty 28. dubna 1919, jejímž předsedou se stal dlouholetý propagátor ruské literatury a kultury u nás František Táborský. Po roce jej v předsednickém křesle vystřídal významný folklorista Jiří Polívka (politickým protipólem Česko-ruské jednoty byla levicově orientovaná Společnost pro hospodářské a kulturní sblížení s Novým Ruskem, založená roku 1925).

Zvláště počátkem 20. let do Československa a především do Prahy přijížděly z hladovějícího Ruska divadla či divadelní skupiny, které zde hledaly dlouhodobé řešení krizové situace ruské kultury. V Praze tak hostovaly skupiny sovětské části MCHATU v čele se Stanislavským, který do Prahy přijel v říjnu 1922, i jeho odnože – skupiny MCHATU v čele s V. N. Kačalovem, která se v Praze objevila již v dubnu 1921, aby zde setrvala až do konce října; hostovala především ve Vinohradském divadle, zajížděla však i do dalších měst. Působily zde i jiné skupiny – Ruské komorní divadlo, Ruské divadlo Lau-di tau, kabaret Modrý pták (1923); Ruské romantické divadlo vystupovalo v Praze s baletním programem na jaře 1923. Je dobře, že kronika zachycuje i mimopražské aktivity včetně Podkarpatské Rusi některých z těchto souborů, zvláště Kačalovovy skupiny MCHATU či pozdější (roku 1923) transformace zahraniční části MCHATU do tzv. Pražské skupiny MCHATU.

Ve druhém dílu se přirozeně proměňuje i sociální zacílení pořádaných akcí – místo pomoci hladovějícím v Rusku, charakteristické pro počátek 20. let, je snaha řešit situaci za světové krize. Vedle aktivit sokolských je zřizována i skupina ruských skautů. Ubývá hostování divadel, zato je pořádáno více koncertů, jichž se zúčastňují i takové osobnosti, jako Igor Stravinskij, jehož přijal 25. února 1930 na pražském Hradě prezident Masaryk. V červnu téhož roku hostuje v Praze se slovenským Národním divadlem Fjodor Šaljapin. Z divadelních aktivit je zajímavý údaj z června 1933 o hostování Prvního ruského pražského divadla na Podkarpatské Rusi.

Oba díly *Kroniky* tedy mapují velké množství akcí po celém území ČSR. Jak však sami vydavatelé uvádějí v předmluvě, lze jejich práci pokládat za první etapu mapování. Pro další fázi bych pokládala za vhodné přihlédnout i k dosavadnímu výzkumu, který byl publikován jak časopisecky, tak monograficky. Nestalo by se tak např., že jsou v Kronice pečlivě zaznamenány přednášky či hudební večery, v nichž je věnována pozornost K. D. Balmontovi, ale o jeho vlastní návštěvě Prahy v červnu 1927 či o jeho jmenování čestným členem Československé akademie věd v roce 1930 údaje chybí. Totéž se týká pražské návštěvy ruského malíře I. Ja. Bilibina a jeho dalších aktivit. Překvapilo mne rovněž, že nebylo přihlédnuto k obrovskému množství bibliografických údajů, shromážděných po léta v pražském Slovanském ústavu, obsahujícím podrobné excerpcy ze širokého spektra českých časopisů. Právě tak by bylo možno doplňovat vakantní místa o velkých zjevech ruské literatury, kultury i dalších složkách veřejného života, protože excerpcy, velkoryse zahájená po druhé světové válce, zahrnovala např. i oblast práva. Systematický výzkum ruské emigrace, prováděný Slovanským ústavem v Praze s velkým pracovním nasazením, má tedy celou řadu dalších možností pro rozvoj a prohlubování jeho aktivit. Dosavadní výsledky svědčí o tom, že pro to má plně předpoklady.

Danuše Kšicová

MONOGRAFIE O HRYHORJI SKOVORODOVI A OBECNÉ OTÁZKY UKRAJINSKOSTI

Daryna Teteryna: Hryhorij Skovoroda – ukrajins'kyj pys'mennyk, filosof i pedagog. Kyjiv – München, RVA „Triumf“, 2001, 322 s.

Emocí a patosem začíná fundamentální monografie D. Teterynové o Hryhoriji Skovorodovi (dedikace vnučce a dopis čtenářům): motivací je znovu ukázat na minulost ukrajinské literatury a na autora, jehož význam rozhodně přesáhl hranice Ukrajiny právě svými typicky východoslovanskými rysy. Knihu pokládám za vědomou součást současných ukrajinských snah prezentovat Ukrajinu a ukrajinskou kulturu a umění jako svého druhu most mezi Západem a Východem (tedy nikoli jako Východ; taktó je koncipována řada současných ukrajinských knih většinou v západní koprodukcí, často německé nebo italské, resp. obecně mezinárodní), spíše jako střední Evropu. Právě postava H. Skovorody (1722–1794) je k prezentaci těchto hodnot a tradic velmi vhodná: vzdělání nabyt také ve střední Evropě, působil na několika místech na Ukrajině (Kyjev, Charkov) a zprostředkovával – stejně jako jiní – evropské myšlenkové proudy.